

УДК 94(477.8)092

ІНТРОНІЗАЦІЯ ЄПИСКОПА ЮЛІАНА ПЕЛЕША НА СТОРИНКАХ УКРАЇНСЬКОГО ЧАСОПИСУ «ДІЛО»

Олег ЄГРЕШІЙ

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», кафедра історії України і методики викладання історії,
вул. Шевченка 57, 76018, Івано-Франківськ, Україна

e-mail: ludyna@ukr.net

Андрій КОРОЛЬКО

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», кафедра історії України і методики викладання історії,
вул. Шевченка 57, 76018, Івано-Франківськ, Україна

e-mail: korolko_andr@ukr.net

У науковій статті автори розкривають маловідому сторінку біографії першого станіславівського єпископа Греко-католицької Церкви Юліана Пелеша – його інтронізацію. Автори взяли до уваги, передусім, інформацію, вміщену в українському часописі «Діло» за 1885 і 1886 рр. У статті зазначається, що інтронізація Ю. Пелеша у м. Станиславові відбулася велично, на ній були присутні очільники міста, представники багатьох українських установ та організацій, духовенство та численні миряни.

Ключові слова: єпископ Юліан Пелеш, папська булла, чин посвячення, інтронізація, Львів, Станиславів, концепція «трьох патріотизмів».

В научной статье авторы раскрывают малоизвестную страницу биографии первого станиславивского епископа Греко-католической Церкви Юлиана Пелеша – его интронизации. Авторы статьи, учли, прежде всего, информацию, помещенную в украинской газете «Дело» за 1885 и 1886 гг. В статье отмечается, что интронизация Ю.Пелеша в м.Станиславове состоялась величественно, на ней присутствовали руководители города, представители многих украинских учреждений и организаций, духовенство и многочисленные миряне.

Ключевые слова: епископ Юлиан Пелеш, папская булла, дело посвящения, интронизация, Львов, Станислав, концепция «трех патриотизмов».

The article states that in march 1885, pope Leo XIII issued a boule «De univeso dominico grege» about formation of the separate Stanislaviv diocese of the Greek-Catholic Church. By a decision of February 20, 1885 Franz Joseph I named, and pope Leo XIII on march 27, 1885, confirmed and appointed the first Stanislaviv bishop dr Julian Pelesh.

In early march 1885 a delegation from the Ukrainians of Stanislaviv arrived in Lviv, consisting of a priest T. Shankovsky, a catechist I. Lytvynovich, a landowner Justin Maletsky, a professor Ivan Verhratsky, a lawyer Meliton Buchynsky, a merchant Theodor Stakhevych, and also Aleksandr Klyuchenko and Ivan Serbensky .

March 27, 1885, Fr. Dr. Y.Pelesh received in the temple of St. Yura in Lviv the a bishopric consecration from the hands of Galician Metropolitan S. Sembratovich as a saint and

archbishops of Lviv, S. Moravsky (Latin rite) and I.Isakovich (Armenian rite) as coordinators. The ordination of the first bishop of Stanislaviv was held on November 1, 1885, at the Greek-Catholic Metropolitan Archbishop of St. George in Lviv.

The article notes that the residents of Stanislaviv carefully organized a meeting of Bishop Y.Pelesh in his city. The order of the bishop's solemn entrance to the city, January 9, 1886, and his enthronement in the Cathedral Church of the Resurrection of the Lord Jesus Christ was developed. Not far from the «Real school» of Stanislaviv on the Sapiezhsky street triumphal arch. was decorated with a symbolic. Subsequently, Y.Pelesh was attended by representatives of Ukrainian, Latin and Armenian clergy, government officials, professors of schools and a delegation from local Ukrainian societies.

After the festive dinner in the episcopal palace there was a solemn reception on the occasion of the enthronement of Y.Pelesh. January 9, 1886, Ukrainian societies in Stanislaviv hosted a musical declamation evening in honor of Julian Pelesh. Naming about Dr. Y.Pelesh as the first Stanislaviv bishop successfully complete the long-standing competitions of the Galician clergy for the creation of the third in the Galician Church Provincial Diocese.

Keywords: *Bishop Julian Pelesh, papal bull, consecration act, enthronement, Lviv, Stanislaviv, concept of "three patriotisms"*

3 січня 2018 р. відомому українському релігійно-церковному і громадському діячеві, першому єпископу Станіславівської єпархії Греко-католицької церкви (далі – ГКЦ) Юліанові Пелешу виповнилося б 175 років. В силу різних причин (і об'єктивних і суб'єктивних) про цього діяча відомо мало. Більше уваги науковці вділяли релігійно-церковним діячам ГКЦ ХХ ст. (А.Шептицькому, Й.Сліпому, Г.Хомишину та ін.). Це, на наш погляд, пов'язано з особливою динамікою та калейдоскопією історичних подій того часу, характером українсько-польських взаємин, місцем ГКЦ в радянській тоталітарній системі, а також більшою доступністю першоджерел. Серед сучасних істориків-науковців, які змальовували портрет Юліана Пелеша виділимо автора монографічного дослідження «Історія Станіславівської єпархії 1885–1900 рр.» івано-франківця Р. Делятинського²⁴⁷. Інші науковці доволі побіжно вивчали діяльність цього релігійно-церковного діяча. Метою статті є розкриття маловідомої сторінки біографії Ю.Пелеша – його інтронізації.

У березні 1885 р. папа Лев XIII видав буллу «De univeso dominico grege» про утворення окремої Станіславівської єпархії ГКЦ. Рішенням від 20 лютого 1885 р. цісар Франц Йосиф I іменував, а папа Лев XIII на таємній Папській консисторії 27 березня 1885 р. підтвердив та призначив першим станіславівським єпископом о д-ра Юліана Пелеша. Часопис «Діло» у

²⁴⁷ Делятинський Р. Історія Станіславівської єпархії (1885–1900). Івано-Франківськ: Нова зоря, 2001. 96 с.

замітці «Новинки» від 23 лютого 1885 р. писав, що номінація нових владик уже оголошена²⁴⁸.

На початку березня 1885 р. до Львова навідалася делегація від українців м. Станиславова у складі крилошанина о.Т.Шанковського, катехита І.Литвиновича, дідича Юстина Малецького з Лядського Шляхетського (нині – с. Липівка Тисменицького району Івано-Франківської обл.), професора Івана Верхратського, адвоката д-ра Мелітона Бучинського, купця Теодора Стахевича, «власителя реальностей» Олександра Ключенка, Івана Сербеньського. Провідником депутації руських народних товариств був д-р Омелян Огоновський. Крилошанин о.Т.Шанковський запевнив новоіменованого владику, що українська світська та духовна інтелігенція «всі сили свої віддасть» і буде щиро помагати владиці в стараннях долати «тяжкі противності», які постають перед руським народом «для добра довіреного йому народу та св.Церкви». До того ж, українці станиславівського виборчого округу мали намір призначити Юліана Пелеша кандидатом на посла до державної Ради від сільської курії, бо він «щирий русин і буде заступати інтереси руської народності». Більше того, о.Сава – конкурент Ю.Пелеша був навіть готовий зняти свою кандидатуру, передчуваючи перемогу саме Пелеша²⁴⁹.

27 березня 1885 р. о. д-р. Ю.Пелеш прийняв у храмі св. Юра у Львові єпископські свячення з рук Галицького митрополита С.Сембратовича як святителя і львівських архиєпископів С.Моравського (латинського обряду) та І.Ісаковича (вірменського обряду) як співсвятителів.

Чин посвячення на першого станиславівського єпископа спочатку планувався на другу половину жовтня 1885 р.²⁵⁰, але відбувся, врешті, першого листопада 1885 р. в греко-католицькій митрополичій архикафедрі Св.Юра у Львові («у 23 неділю по сходженню Духа святого»). Юліан Пелеш напередодні чину посвячення розіслав до всіх католицьких єпископах Австро-Угорської монархії на латинській мові запрошення наступного змісту: «Всесвітліші Отці! Маю за честь звістити Вашу Всесвітлість, що посвячення моє на першого станиславівського єпископа відбудеться 1 падолиста в греко-католицькій архиєпископській церкві у Львові». О 10 годині ранку першого листопада до церкви Святого Юра у Львові увійшли митрополити: Сильвестр Сембратович, Іван Ступницький, Ісак Ісакович, а

²⁴⁸ Діло. 1885. Ч. 21–22. 23 лют.

²⁴⁹ Ibid. Преос. д-ра Юліана Пелеша. 1885. 21 берез.

²⁵⁰ Новинки Посвячення Станиславовського єпископа Преосв. д-ра Юліана Пелеша. Діло. 1885. 19 верес.

також Северин Моравський. Усього участь у дійстві взяло 24 клірики (12 священників та 8 дияконів)²⁵¹.

Товариство «Просвіту» представляв професор д-р Омелян Огоновський і професор Анатоль Вахнянин; Літературне Товариство імені Т.Шевченка – ректор Львівської Політехніки професор Медведський та Дем'ян Гладилевич; «Народну Раду» представляли: професор д-р Олександр Огоновський і професор Юліан Романчук; Педагогічне товариство – радник Ільнацький і професор Шухевич; товариство «Руська бесіда» – доктор Юліан Целевич, професор Цеглинський та інженер Гапинчак; товариство «Зоря» – архітектор В.Нагорний і п. Спожарський; Академічне братство представляли Ісидор Олесницький та Олександр Кулачковський; редакцію часопису «Діло» – відповідальний редактор Іван Белей²⁵².

На чин посвячення прибули також референти властей: намісник Ф.Залеський, президент апеляції барон Шенк, президент крайової дирекції скарбу барон Йоркаш, президент прокуратурії скарбу доктор Подлевський, надпрокуратор Зданьський, директор Пошти Шифнер, президент міста Львова Домбровський, директор поліції Кшачковський та інші офіційні особи. Через недугу маршалка крайовий відділ представляв п. Петруський. На урочистому дійстві був присутній також комендант галицьких військ князь Виртемберський з численним супроводом військових достойників.

З нагоди інсталяції архикнязь Рудольф прислав владиці в дарунок дві пари гарних сивих коней із каретою, що свідчило про авторитет Ю.Пелеша у вищих урядових колах²⁵³. Цісар подарував зі своїх приватних фондів 5 000 золотих ринських на облаштування резиденції Ю.Пелеша²⁵⁴.

Зі Станиславова прибули: староста Горецький, маршалок повітової ради Брикчанський, бурмістр Яблонівський, доктор Камінський, адвокат д-р Шидловський, а також Маєвський та І.Прус. Від українців Станиславова прибули: адвокат, д-р Мелітон Бучинський, купець Т.Стахович, директор реальної школи Михайло Чачковський, сеньйор Ставропігії професор, д-р Шараневич, радник Латинський, радник помісний Мандичевський, радник шкільний Солтикевич а також Дицкевич. Станиславівці несли хліб, сіль, позолочені посудини з вином та свічки.

Юліан Пелеш, одягнений в єпископські ризи, пройшов через царські врата і став на розстелений килим із зображенням орла. Всі три єпископи

²⁵¹ Ibid. Чин посвячення єп. Юліана. 1885. 12 жовт.

²⁵² Ibid. На торжество вступлення преосв. єп. Юліана Пелеша. 1885. 11 груд.

²⁵³ Делятинський Р. Історія Станіславівської єпархії (1885–1900). Івано-Франківськ: Нова зоря, 2001. С. 23.

²⁵⁴ Новинки. *Діло*. 1885. 25 черв.

читали молитви, а хор львівської семінарії співав пісні²⁵⁵. Згодом, в капітульних кімнатах гостей було запрошено на сніданок. Першу урочисту промову на честь Ю.Пелеша проголосив митрополит Сильвестр Сембратович, на який Ю.Пелеш відповів, «що буде діяти на хосен Греко-католицької церкви, руського народу і держави». Від імені українських народних товариств привітальне слово мав доктор Омелян Огоновський, професор Медведський та доктор Омелян Калятовський. Після трапези на честь Юліана Пелеша артисти театру, одягнені у народні костюми виконали урочисту кантату А.Вахнянина на слова поета В.Масляка. Біля портрета Ю.Пелеша, прибраного квітами, було зачитано вірші О.Левицького і П.Париляка. Після кантати артисти театру Біберович, Гриневецький а також Попелева та Осиповичева представили уривок з історичної драми Омеляна Огоновського «Федько Острожський».

Нижче наводимо текст кантати:

*«Весела вість несе на Русь,
В Данила край пливе гомон.
Князем ... став народу син
Єму несе вся Русь поклон.
Носишся ти вісте на вітру крилах
От Сяну до моря, на руські степи,
І всюди по руских оселях, хатах
Народного духа й серця покріпи.
Владико наш! Витай, витай!
Не легкій жде на тебе чинь
Надію в тобі має край
Бо Ти наш Брат, ти люду син!
Тебе днесь витає звук руских сердець.
С поклоном несеш Ти любов завіт
Щоб з Руси опав раз терневий вінець,
О стань нам за сонце, о стань нам за світ!
Владико наш де Твій престол?
Туда глядить весь рускій рид.
О подопри святій прапор,
Щоб он тривав як той Бескид!»²⁵⁶*

Станиславівці ретельно організували зустріч владика Ю.Пелеша у своєму місті. Було розроблено порядок урочистого в'їзду єпископа «в

²⁵⁵ Посвящение Преосв. еп. Юліана Пелеша. *Діло*. 1885. 22 жовт.

²⁵⁶ Посвящение Преосв. еп. Юліана Пелеша. *Діло*. 1885. 22 жовт.

престольний город Станиславів», 9 січня 1886 р., і його інтронізації в катедральному храмі Воскресіння Господа Ісуса Христа. Зокрема, в день в'їзду на вокзалі у Станиславові о 9 год. ранку владику зустрічала депутація від єпархіального священства і народу, маршалок станиславівської Ради повітової та станиславівський староста. Неподалік реальної школи м.Станиславова на вул. Сапєжинській (*нині – вул. Незалежності*) було оформлено символічну тріумфальну арку. Представники духовенства на чолі з отцем-деканом та місцевої влади з очільником президії міста Станиславова хлібом і сіллю зустріли карету єпископа, після чого у супроводі молитовних пісень і дзвонів кафедрального храму процесія вирушила до єпископського палацу на вул. Липову (*нині – Тараса Шевченка*). Владика Юліан Пелеш здійснив архиєрейське освячення з балкону.

Згодом, Ю.Пелеша відвідали представники українського, латинського і вірменського духовенства, урядовці, професори шкіл, а також депутація від місцевих українських товариств. На четверту годину дня 9 січня 1886 р. було заплановано урочисту вечерю, після якої архиєрей разом з вірянами вийшли до статуї св. Івана (*вочевидь йдеться про знищену нині скульптуру Св. Яна Непомуцена, яка була розташована поблизу входу до колишнього магазину «1000 дрібниць» у м.Івано-Франківську*) зустріти львівську делегацію на чолі з митрополитом Сильвестром Сембратовичем²⁵⁷. Володимир Чехович зі Львова виготовив портрет Ю.Пелеша природної величини в рамках, заздалегідь замовлений станиславівським духовенством²⁵⁸.

У день інтронізації Преосвященного Владика кир Юліана Пелеша на честь владики було проголошено вірш:

*Ликуй о Русь! День п'яздничій
Так довго жданий вже наспів.
Се на новий престол владичий
Владика перший днесь засів.*

Хор відспівав пісні Сидора Воробкевича «Очи горять», Кесмайера «Froschballade», Шторха «Серенаду», твір Лавровського «Я в чужині», Ріхарда «Італійська салата», Анатоля Вахнянина «Наша жизнь», Гунода «Папський імн», Гайдена «Імн народний» та кантату композитора Нижанківського. Після урочистого «Многая літа» на честь Владика підготовано святковий обід²⁵⁹.

²⁵⁷ Порядок торжественного в'їзду першого станиславівського єпископа в престольний город Станиславів *Діло*. 1885. Ч. 139. 19 груд.

²⁵⁸ *Діло*. 1885. Ч. 141. 24 груд.

²⁵⁹ В день інтронізації Преосвященного Владика кир Юліана Пелеша. *Діло*. 1885. Ч. 141. 29 груд.

Після святкового обіду у єпископському палаці відбулося урочисте прийняття з нагоди інтронізації Ю.Пелеша. У вступному слові професор Іван Верхратський зауважив: «Радість від в'їзду у Покутську столицю невичерпна, благість Божого Провидіння зсилає народам в тяжчих хвилях іспитаній мужів, що стають достойними захисниками і проводирями народу в користь нашого обряду і для добра держави». Від українського міщанства в Станиславові Ю.Пелеша привітав Теодор Стахович: «Вітаючи нашого першого архипастиря у воріт столиці хлібом і сіллю, завіряючи у нашій вірності». Олександр Барабаш зі Старих Богородчан при врученні владиці фелону мав слово від церковних братств новоутвореної єпархії: «Як колись пророки завіряли прихід Спасителя так і так наші верховні архіереї заповідали і вже від століття просили монархів про відкриття третього єпископства на нашій Галицькій Русі зі столицею в Станиславові. ... Благодаримо нашого милостивого монарха Франца Йосифа і папу Лева ...». Маршалок галицької повітової ради Брикчинський привітав присутніх на польській і українській мовах: «Пригорне всіх поляків і русинів»²⁶⁰.

9 січня 1886 р. українські товариства в Станиславові влаштували музикально-декламаційний вечір в честь Юліана Пелеша. Вечір розпочався увертюрою Адама, яку виконав 58-й військовий полк «Сальватор», що прибув з Коломиї. Згодом хор «До руської пісні» під керівництвом Матюка виконав кантату–декламацію «Стих-привітальник». Очільники товариства «Руських жінок» у Станиславові подарували владиці чашу з дарчим надписом «Його преосвященству Владиці кир Юліяну Пелешу в день його інтронізації 28 грудня 1885 р.». Привітання Ю. Пелешу висловив також катехит гімназії у Коломиї І.Литвинович. Наприкінці святкового дійства Ю. Пелеш вділив присутнім благословення²⁶¹.

Отець Северин Матковський писав, що інтронізація єпископа Ю.Пелеша «проходила величаво» і такого привітання, яке приготував першому станиславівському єпископу бурмістр д-р Ігнацій Камінський, «Станиславів ще не бачив і здається не скоро побачить». Місто було виразно удекороване, всі готелі, приватні дома, школи і навіть касарні (*казарми* – *О.Є.*) були зайняті гостями. Святкувало не лише місто, а й його околиці. Але на думку о. С.Матковського, це був також і триумф бурмістра д-ра

²⁶⁰ Інтронізаційне торжество. *Діло*. 1886. Ч. 1. 3 січ.

²⁶¹ З торжества інтронізаційного в Станиславові *Діло*. 1886. Ч. 2. 7 січ.

І.Камінського, який мусив вести «велику боротьбу з Коломиєю, що усіма силами прагнула стати столицею нової єпархії»²⁶².

У свято Богоявлення Господня, у 1886 р., явилися до Ю.Пелеша делегати від читалень сільських товариств з околиць Станиславова. Привітальне слово мав Йосиф Гурик з Угринова: «Народ руський має повну надію, що з приїздом першого Владика завитає нове щастя і лучша доля для руського народу. В найтяжчих часах Всевишній Бог посилає світлих мужів, які просвітлили би народ. Такими світлими були Іван Снігурський, Григорій Яхимович ... Заступайте за нас перед Богом». До делегації також входили: Семен Дівнич, Іван Дівнич, Іван Загайкевич з Крихівців, Іван Ткачовський з Вікторова, Іван Сербин, Ілля Євчук, Семен Данилишин з Опришівців, Андрій Гробельний з Дрогомирчан, Юрій Кернякевич і Василь Левочко з Межигірців. У надвечір'я Господнє Пелеш відвідав Бурсу імені св.Николая в Станиславові²⁶³.

Іменування о. д-ра Ю.Пелеша першим станиславівським єпископом успішно завершило довголітні змагання галицького духовенства за створення третьої в Галицькій Церковній Провінції єпархії²⁶⁴.

Таким чином, першим єпископом Станиславівської єпархії було призначено відомого громадського діяча, науковця о. Ю.Пелеша, який підтримував хороші взаємини з правлячою династією Габсбургів. Діяльність Ю.Пелеша визначалася концепцією «трьох патріотизмів», яка включала визнання духовної єдності Католицької церкви, австрофільські і народовські погляди. Він намагався зміцнити позиції Церкви в галицькому суспільстві – виступив на захист прав Церкви в австрійському парламенті, проводив канонічні візитації парафій своєї єпархії, видав низку пастирських листів. Ю.Пелеш прагнув запровадити в єпархії контроль за освітою, підтримував ідею створення конфесійної католицької школи, надав широкі повноваження церковному комітету по цензурі. Однією з найбільших заслуг Ю.Пелеша було ініціювання разом з митрополитом С.Сембратовичем скликання Львівського Провінційного Синоду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «Діло». Офіційний орган УНДП і УНДО. Виходив упродовж 1880–1939 рр. у Львові (1885, 1886).

²⁶² о. Матковський С. Д-р Юліан Пелеш Єпископ Саниславівський, а відтак Перемиський С.17-35; Кир Ю.Пелеш. Літургіка. Біографічні матеріали / Кир Ю.Пелеш; упоряд. А.Черемський. Харків: Видавель Савчук О.О. 2013. С. 17–35.

²⁶³ Дописи. *Діло*. 1886. Ч. 3. 9 січ.

²⁶⁴ Делятинський Р. Історія Станіславівської єпархії (1885–1900). Івано-Франківськ: Нова зоря, 2001. С.22.

2. о. Матковський С. Д-р Юліан Пелеш Єпископ Саниславівський, а відтак Перемиський С.17-35 Кир Ю.Пелеш. Літургіка. Біографічні матеріали / Кир Ю.Пелеш; упоряд. А.Черемський. Харків: Видавець Савчук О.О. 2013. 680 С.
3. Делятинський Р. Історія Станіславівської єпархії (1885–1900). Івано-Франківськ: Нова зоря, 2001. – 96 с.

REFERENCES:

1. «Dilo». Ofitsiynny orhan UNDP i UNDO. Vykhodyv uprodovzh 1880–1939 rr. u L'vovi (1885, 1886).
2. о. Matkovs'kyu S. D-r Yulian Pelesh Yepyskop Stanyslavivs'kyu, a vidtak Peremys'kyu S.17–35 Kyр Yu.Pelesh. Liturhika. Biohrafichni materialy / Kyр Yu.Pelesh; uporyad. A.Cherems'kyu. Kharkiv: Vydavets' Savchuk O.O., 2013. 680 s.
3. Delyatyns'kyu R. Istoriya Stanislavivs'koyi yeparkhiyi (1885–1900). – Ivano-Frankivs'k: Nova zorya, 2001. – 96 s.

Дата надходження до редакції: 16.08. 2018